

hi Nakış", *TTEM*, yeni seri I/2 (1929), s. 12-15; a.mlf., "Topkapı Sarayı Arşivi 4819: Üçüncü Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Âit Vekayi", *TTK Belleten*, XXXVII /148 (1973), s. 607-662; Tahsin Öz, "Selim III. ün Sirkâtibi Tarafından Tutulan Rûzname", *TV*, III/13 (1944), s. 26-35; III/14 (1944), s. 102-116; III/15 (1949), s. 183-199; Atsız, "İstanbul Kütüphanelerinde Tanınmamış Osmanlı Tarihleri", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, VI/1-2, Ankara 1957, s. 73-74.

FİKRET SARICAOĞLU

RÛZRÂVERÎ

(الروذراوير)

Ebû Şücâ' Zahîrüdînn Muhammed
b. Hüseyin b. Muhammed (Abdillâh)
er-Rûzrâverî
(ö. 488/1095)

Abbâsî veziri, edip ve tarihçi.

437 (1045-46) yılında Ahvaz'a bağlı Kengever'de doğdu. Hemedan yakınlarındaki Rûzrâver'e nisbetle Rûzrâverî diye meşhur olmuştur. Tahsilini Bağdat'ta Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin de aralarında bulunduğu âlimlerden fıkıh, hadis ve Arap dil ilimlerini okuyarak tamamladı. Halife Kâim-Biemrillâh tarafından vezir tayin edilen babası Ebû Ya'lâ Hüseyin b. Muhammed, göreve başlamadan vefat edince (460/1066) Kâim-Biemrillâh onunla yakından ilgilendi. Rûzrâverî, 471'de (1078-79) Nizâmülmülk'ün isteği üzerine Muktedî-Biemrillâh tarafından azledilen Fahrüddeve İbn Cehîr'in yerine vezir tayin edildi. Fakat Benî Cehîr ailesinin Nizâmülmülk'le ilişkilerini düzeltmesi ve Fahrüddeve'nin oğlu Amîdüddeve İbn Cehîr'in vezirliğe getirilmesi (472/1079) dolayısıyla bu görevi kısa sürdü. Amîdüddeve İbn Cehîr'in azledilmesinden sonra Şâban 476'da (Aralık 1083 – Ocak 1084), tekrar vezirliğe getirildi ve kendisine "Zahîrüdînn" lakabı verildi. Bu görevi, 19 Safer veya Rebülevvel 484 (12 Nisan veya Mayıs 1091) tarihinde Selçuklu Sultanı Melikşah ile Vezir Nizâmülmülk'ün isteğiyle halife tarafından azledilinceye kadar sürdü. Ardından halkın kendisine aşırı ilgi göstermesi yüzünden bir süre evinde göz hapsinde tutuldu. Bu sırada çıktığı hac yolculuğundan dönünce Bağdat'a girmesi yasaklandığı için Rûzrâver'e gitti

ve iki yıl orada kaldı. 487'de (1094) hac maksadıyla tekrar yola çıktı. Katıldığı hac kafilésinin uğradığı bedevî saldırısından sağ kurtulan Rûzrâverî hac dönüşü Medine'ye yerleşti. Cemâziyelâhir 488'de (Haziran 1095) burada vefat etti ve Cennetü'l-bakî'da defnedildi. Oğlu Rebîbüddeve, Abbâsî ve Selçuklu devletlerinde vezirlik yapmıştır.

Kaynaklarda iyilik sever, adaletli ve iyi bir yönetici olarak zikredilen Rûzrâverî'nin 600.000 dinar tutarındaki malını cami yapımı ve yoksullara yardım gibi çeşitli hayır hizmetleri için sarfettiği belirtilmektedir (İbnü'l-Cevzî, IX, 90). Bağdat'ta Sünnîler ile Şîîler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklarda yatıştırıcı rol oynamıştır. Edip ve şair olduğu gibi hat sanatında da mahirdi. Divanından bazı parçalar kaynaklarda yer almaktadır. Onun azledildikten sonra kendisi için söylediği, "Vezir olduğunda bir tek düşmanı yoktu, görevden alındığında tek bir dostu kalmamıştı" anlamındaki mısraı meşhurdur (İmâdüddin el-İsfahânî, I, 77).

Rûzrâverî aynı zamanda *Zeylû Tecâribü'l-ümem* adlı eseriyle bilinmektedir. 369-389 (980-999) yıllarını ihtiva eden bu çalışmada Rûzrâverî, Abbâsî halifeleri Tâi-Lillâh ve Kâdir-Billâh dönemlerini, Büveyhî hükümdarlarından Adudüddeve, Müeyyidüddeve, Şerefüddeve, Samsâmüddeve, Fahrüddeve ve Bahâüddeve'nin faaliyetlerini anlatmış, çeşitli olayların yanı sıra Bizans ve Fâtımîler'le münasebetler konusunda bilgi vermiştir. Eser Henry F. Amedroz ve David S. Margoliouth tarafından *Tecâribü'l-ümem*'le beraber neşredilmiş (Kahire 1334, III, 1-332; Bağdat 1969), daha sonra her iki eser İngilizce tercümeleleriyle birlikte yeniden yayımlanmış (*The Eclipse of the 'Abbasid Caliphate*, Oxford 1921, VI, 1-358), ayrıca Ebû'l-Kâsim İmâmî tarafından yine *Tecâribü'l-ümem* ile birlikte neşredilmiştir (Tahran 1407/1987, VII, 5-391). Esere Muhammed b. Abdülmelik el-Hemedânî'nin *ez-Zeyl 'alâ Târîhi'l-vezîr Ebî Şücâ' er-Rûzrâverî* adıyla yazdığı zeyil günümüze kadar gelmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İmâdüddin el-İsfahânî, *Harîdetü'l-kaşr: el-Kısmü'l-'Irâkî* (nşr. M. Behcet el-Eserî – Cemil Saîd),

Bağdat 1375/1955, I, 77-87; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, IX, 90-94; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 109, 130, 186-187; İbn Hallikân, *Vefeyât*, V, 134-137; İbnü't-Tıktakâ, *el-Fahrî*, s. 297-299; Safedî, *el-Vâfi*, III, 3-4; Sübkî, *Tabakâi* (Tanâhî), IV, 136-140; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 150-151; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, XIX, 27-31; Seyfeddin Hacı b. Nizâm Akilî, *Âşârü'l-vüzerâ* (nşr. Celâleddin Hüseyinî Urmevî), Tahran 1337 hş., s. 140-141; *Nâme-i Dânişperân-ı Nâsirî*, Kum, ts. (Dârü'l-fıkr), V, 51-72; M. Müsîr ez-Zehrânî, *Nizâmü'l-vizâre fi'd-devleti'l-Abbâsiyye*, Beyrut 1406/1986, s. 147-150; K. V. Zetterstéen, "Rûzrâverî", *IA*, IX, 793; C. E. Bosworth, "al-Rûdhrâwarî", *EP* (İng.), VIII, 586-587.

CASİM AVCI

RÛBÂB

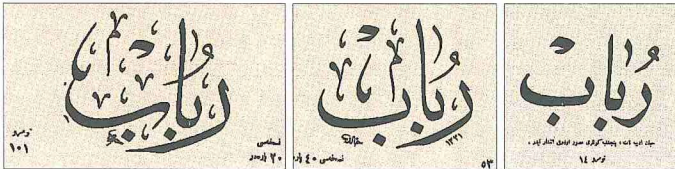
(رباب)

II. Meşrutîyet'te yayımlanan
edebî, içtîmâî, felsefî dergi.

Devrin kültür ve edebiyat hayatını en iyi yansıtan dergilerdendir. 25 Kânunusâni 1327 – 15 Mayıs 1330 (7 Şubat 1912 – 28 Mayıs 1914) tarihleri arasında bazı aksaklarla haftalık ve on altı sayfa olarak 116 sayı yayımlanmıştır. Sahibi aslen Manisalı olan Yemen Nâibi Âsimefendizâde Cemal Nâdir'dir. Bu zat kardeşi Şeyh Abdurrahman Sâmî ile birlikte sekiz sayı devam eden tasavvufî muhtevalı *Mihverü'l-ulûm* (1911-1912) ve Manisalı Halil Hilmi ile beraber beş sayı çıkan *Musavver İslâm Salon Mecmuası* (1914) adlı dergileri de neşretmiştir. Tefvîk Fikret'in *Rübâb-ı Şikeste*'sini çağırıştıran derginin adına yönelik bir eleştiri üzerine Cemal Nâdir, bu ismi Gördüslü Hüseyin Hüsnü ile birlikte bulduklarını, Tefvîk Fikret'ten bu hususta izin aldıklarını ve kendisinden derginin müdürlüğünü yapmasını istediklerini, fakat şairin bunu kabul etmediğini belirtmiştir (C. II, nr. 62, s. 298-299).

"Rübâb'ın Mesleği" başlıklı takdim yazısında Cemal Nâdir mecmuanın yalnız edebiyata hizmet etmek, edebiyatı yüceltmek için çıkarıldığını vurgulamış, edebî faaliyetleriyle tanınmış isimleri bir araya toplayarak genç nesillerin bu yolla beslenmesini ve özellikle kadınların fikren aydınlatılmasını amaçladıklarını söylemiştir. Dergi, belli bir edebî anlayışı takip etmek yerine hem ferdiyetçi hem sosyal faydacı anlayışlara sayfalarını açmıştır. Meselâ şiire toplumsal sorunları asla sokmayan Ahmed Hâşim de, vatanı terennüm etmeyen şeyleri edebiyattan saymayan İlyas Mâcid de *Rübâb*'ın yazar kadrosundadır. Ancak genel çizgisi itibarıyla o yıllarda Hüseyin Rahmî'nin (Gürpınar) temsil ettiği popüler edebiyat anlayışına karşı olduğu dikkatten kaçmamaktadır.

Rübâb'ın ilk 50 sayısının, 50-100. sayılar arasının, 101 ve sonraki sayılarının başlık kişileri

Derginin ilk edebî müdürü Feyzullah Sâcid, Türk Ocağı'nın kurucularından olup Millî Edebiyat hareketi doğrultusunda bir sanat anlayışına sahiptir. Onun yerine gelen Şehabeddin Süleyman ise Fecr-i Âtî'nin kurucularından olduğu için bu devrede Fecr-i Âtî mensuplarının çoğu derginin yazı kadrosunda yer almıştır. Dergide bir taraftan Yakup Kadri'nin (Karaosmanoğlu) *Genç Kalemler*'in yürüttüğü yeni lisan hareketine karşı hücumlarına yer verilirken diğer taraftan İlyas Mâcid'in "Yeni Lisanla Mektup Yazmak Sanatı" başlıklı yazıları yayımlanmıştır (nr. 38-39). Yeni ve millî bir edebiyat kurma iddiasındaki Nâyîler (Nesli-î Âtî, Yeni Nesil) Fecr-i Âtî'ye karşı mücadeleyi *Rübâb*'da başlatmıştır. Yeni edebî gruplaşmalar içinde yer almayan Ahmed Reşid (Rey), Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin gibi Edebiyât-ı Cedîdîciler'le her yeni dönemde üstat olarak anılan Recâizâde Mahmud Ekrem ve Abdülhak Hâmid de dergiyi yazlarıyla desteklemişlerdir. 102. sayı ölümü dolayısıyla Recâizâde özel sayısı olarak çıkarılmıştır.

Rübâb, farklı siyasî görüş mensuplarına sayfalarını açtığı için dönemin tam bir aydın mahfilî olmuştur. Yazarları arasında Şehabeddin Süleyman, Abdullah Cevdet gibi Osmanlı Demokrat Fırkası'na; Hüseyin Sîret (Özsever), Refik Halit (Karay), Rıza Tevfik (Bölükbaşı) gibi Hürriyet ve İtilâf Fırkası'na; Memduh Süleyman, Lem'î Nihad gibi Osmanlı Sosyalist Fırkası'na; Celâl Sahir (Erozan), Hamdullah Suphî (Tanrıöver) gibi İttihat ve Terakî Fırkası'na mensup veya yakın kimseler bulunmaktadır. Aristokrat sanat anlayışı ile popüler sanat anlayışının kışması anlamındaki, Şehabeddin Süleyman (nr. 51, 54, 62) ve Mevhibe Ziya (nr. 54, 56) imzalarıyla başlayan Hüseyin Rahmî'nin *Cadı* romanı etrafındaki uzun kalem mücadelesi de (nr. 61, 62, 82, 83) *Rübâb*'da yapılmış ve derginin 84. sayısında on yedi edibin bu konu etrafındaki görüşlerine yer verilmiştir. Dergideki tartışmalardan biri de Kılıçzâde Hakkı'nın kalemıyla *İstihâd*'da (*İctihad*) başlayan (nr. 3/92) tesettür meselesi etrafındadır (nr. 106-111). Balkan savaşlarıyla ilgili edebî metinlerin yer aldığı derginin 41. sayısı Hilâl-i Ahmer menfaatine yayımlanmıştır. Rıza Tevfik'in sanat sistemleri ve estetikle ilgili çeşitli meselelere değinen yazılarının da devrin önemli yazılarından kabul edilmesi gerekir. Dergi resimli oluşuyla, çocuklara ve kadınlara yönelik yayınlara ilgi göstermesiyle, bir moda halini alan mensur şiir türüne geniş yer vermesiyle de

devrinin basın yayın, kültür ve edebiyat hayatına bir ayna olmuştur. *Rübâb*'da görülen diğer imzalardan bazıları şunlardır: Mehmed Hâdî, Ayın Nâdir (Ali Ekrem Bolayır), Abdülhak Hayri, Alâeddin Paşazâde Samih Fethî (M. Turhan Tan), Bekir Fahri (İdiz), Fazıl Ahmet (Aykaç), Faik Âli (Ozansoy), Hakkı Tahsin, Hakkı Tarık (Us), Halit Fahri (Ozansoy), Hasan Saîdülmevlevî, Hemedânîzâde Ali Naci (Karacan), Hüseyin Süad (Yalçın), İhsan Raif, Selâhattin Enis (Atabeyoğlu), Ermin Bülen (Serdaroğlu), Süleyman Sırrı, Tahsin Nahit, Yaşar Nezihe (Büklmez).

BİBLİYOGRAFYA :

Rübâb, İstanbul 1327-1330; Nâzım H. Polat, *Rübâb Mecmuası ve II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kültür, Edebiyat Hayatı*, Ankara 2005; a.mlf., "Yeni Nesil Tarafından Rübâb Mecmuasında Fecr-i Âtî'ye Karşı Yürütülen Mücadele", *TDA*, sy. 19 (1982), s. 138-153. NAZIM H. POLAT

RÛ'BE b. ACCÂC

(رؤبة بن العجاج)

Ebü'l-Cahhâf (Ebû Abdillâh) Rû'be
b. Abdillâh el-Accâc b. Rû'be
b. Lebîd et-Temîmî es-Sa'dî
(ö. 145/762)

Arap recez şiirinin
en büyük temsilcisi kabul edilen şair.

65 (685) yılında doğdu. Rû'be adındaki üç şairden (Âmidî, s. 121) biri olup Temîm kabilesinde ilim ve edebiyatta ün yapmış bir aileye mensuptur. Amcası Abbas b. Rû'be şiir ve ahbâr rivayetiyle nesep ilminde, babası Accâc recez şiirinde Temîm'in önde gelen simalarındandır. Baba ve oğul Accâcân diye anılır. Annesinin ölümü üzerine babasının evlendiği Akreb adındaki üvey annesinden çok sayıda kardeşi oldu. Gençliğinde babasının develerini otlatan Rû'be'nin üvey annesiyle ve buna bağlı olarak babasıyla olan bozuk ilişkileri şiirlerine yansımıştır. Bunun sebebi, babasına ait develerin üvey annesi tarafından kendi çocukları arasında bölüştürülmüş olmasıdır (Gânim Cevâd Rızâ, s. 31-33). Hayatının büyük bir kısmını çölde geçiren Rû'be'nin küçük yaşta şiir yeteneği ortaya çıkınca babası onu Halife Velîd b. Abdülmelik'in yanına götürdü. 97 (716) yılında Halife Süleyman b. Abdülmelik'in, Cerîr b. Atıyye ve Ferz dak'ın da iştirak ettiği hac yolculuğuna katıldı. Muhtemelen bu olay onun bir övgü şairi olarak kariyerinin başlangıcı olmuştur. Daha sonra doğu bölgelerine, Horasan, Kirman ve Sind'e bir methiye şairi veya bir asker, hatta bir tâcir olarak seya-

hatler yaptı. Hayatının sonraki döneminde Basra'ya yerleşen Rû'be, Irak valilerinin hizmetine girdi, onları urcûzeleriyle övdü. Başta Emevî halifelerinden Hişâm b. Abdülmelik, Velîd b. Yezîd ve Mervân b. Muhammed olmak üzere kumandan, vali, kadı gibi pek çok Emevî devlet adamına methiyeler yazdı. Onun özellikle Mesleme b. Abdülmelik'i öven şiirlerinde Ezd kabilesine ve bütün Güney Arapları'na karşı aşırı bir taassup içine girdiği görülmektedir. Saltanatın Abbâsîler'in eline geçmesi üzerine Rû'be öldürüleceği korkusuna kapılınca Ebû Müslim-i Horasânî onun bu korkularını gidermeye çalıştı (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XX, 362). İlk Abbâsî halifesi Ebû'l-Abbas es-Seffâh da ona iyi davranırdı, Rû'be halifeyi 400 beyte varan bir urcûzesiyle övdü. Daha sonra da Abbâsî halifelerine ve hânedanın ileri gelenlerine methiyeler yazdı. Bu sırada Basra'da oturmakta olan Rû'be, Hz. Hasan'ın torunu İbrâhim b. Abdullah'ın Halife Mansûr'a karşı ayaklanması esnasında ayaklanmanın olumsuzluklarından kurtulmak amacıyla çöle gitti ve çok geçmeden orada vefat etti.

Rû'be'nin uzun şiirlerinin neredeyse tamamı recez-meştûr formundadır. Klasik methiyede görülen nesib-rahil-medih biçimindeki üçlü yapı Rû'be'nin övgülerinde de büyük ölçüde korunmuştur. Rû'be, aynı zamanda çölde dili bozulmamış bedevîler arasında yetişmesi sebebiyle dil alanında da bir otoriteydi. II. (VIII.) yüzyılın başlarından itibaren Basra'da yeni kurulmaya başlanan dilciler grubu için lengüistik alanda çok önemli bir kaynak rolü oynamıştır. Zira dilciler tarafından derlenmeye çalışılan nâdir ve garîb kelimeler açısından çok zengin bir birikime sahipti. Fakat sıkça ve itinayla kullandığı bu tür kelimeler yüzünden şiirleri kavranamıyor, ancak Ebû Amr b. Alâ, Yûnus b. Habîb ve Halef el-Ahmer, Ebû Ubeyde et-Teymî gibi seçkin dilciler tarafından anlaşılabilirdi. Rû'be, dilcilerin daha çok ilgisini çekmek amacıyla sadece garîb kelimeler kullanmakla yetinmiyor, harf ve hareke değişikliği yapmak, masdarlarda, çoğul sigalarında ve fiil çekimlerinde farklı kullanımlarda bulunmak suretiyle şiirlerinin anlaşılmasını büsbütün güçleştiriyordu. Onun şiirlerinde her türden kural dışı kullanımı görmek mümkündür. Bu sebeple Rû'be'nin şiirleri tam bir dil metni, hatta dil muamması haline dönüşmüştür. Bunların bir kısmı babasının etkisiyle lafzî sanatlarla, özellikle iştikak cinasına düşkünlüğü ve şiir zarureti gibi âmillerden kaynaklanmıştır. Şevkî Dayf'ın deyişle onun şiirleri muh-